

Pavel Hanes:

## Z DEJÍN EVANJELIKÁLNEJ TEOLÓGIE

(Prednáška na teologickej konferencii 9. mája 1997)

Ťažko písať dejiny niečoho, čo *nejestvovalo*. Keď hovoríme o *evanjelikálnej* teológii, hovoríme o niečom, čo evanjelikalizmu ako vlastné špecifikum *chýbalo*. Nie, že by evanjelikáli teologicky nemysleli, ale dlho sa nenamáhalo svoje teologické myslenie dať do nejakého *špecificky evanjelikálneho teologického systému*. Ich zmysel existencie spočíval skôr v praktickej aplikácii reformačnej teológie. Preto v prvej časti nebudeme hovoriť natoľko o evanjelikálnej teológii ako skôr o *boji o teológiu* alebo aj o *boji proti teológii*. V druhej časti sa pokúsím uviesť hlavné črty evanjelikálnej teológie, ktoré hoci netvorí koherentný systém, predsa len charakterizujú evanjelikálne teologické myslenie.

V prístupe k teológii sa cirkev pohybuje medzi dvomi extrémami: antiintelektualizmom a suchým intelektualizmom. Nevie, ktorý je horší vo svojich dôsledkoch, ale v tejto prednáške budem bojovať proti prvému z nich: antiintelektualizmu - čo *ale neznamená, že zastávam ten druhý* ako lepší.

### 1. ÚVOD - KRÁTKE VYJASNENIE POJMOV

#### 1.1 Evanjelikalizmus

Slovo *evanjelikalizmus* nebudeme používať v zmysle *pravá viera*, ktorá sa týmto pojmom niekedy označovala, alebo v niektorých kruhoch aj dodnes označuje. V tomto chápaní je tento pojem synonymom pre pojem *neviditeľná cirkev*, alebo *všetci vyvolení*.

Budeme týmto slovom označovať konkrétne historické hnutie (alebo skôr hnutia), ktoré akokoľvek neurčité, je postihnuteľné spoločnými teologickými a praktickými zásadami. Hoci podľa niektorých definícií (popisov) evanjelikalizmu nejde tu natoľko o teologické presvedčenie ako skôr o *kultúrne postoje/návyky*,<sup>1</sup> v tejto prednáške budeme používať teologickú definíciu tohto hnutia:

*Evanjelikalizmus je hnutie, ktoré sa hlási k historickému Evanjeliu ako je chápané protestantskou reformáciou a duchovnými prebudeniami 18.-20. st.*

#### 1.2 Evanjelikálna teológia

Ak je každý človek teológ (ako každý je filozof ap.) tým skôr aj každý evanjelikál je teológ. Nám však takáto široká definícia teologického myslenia nestačí. Teológiu nebudeme chápať množstvo teologických vedomostí, ani hlbšie teologické myslenie, ani poznanie kresťanských dogiem, ani vyjadrovanie odbornými teologickými pojmami. Toto všetko patrí do teológie, ale netvorí špecifickú teológiu, ktorej by bolo možné dať nejaký charakterizujúci prívlastok. Pre naše označenie *evanjelikálna teológia* potrebujeme systém, ktorý vychádza z jedného východiska a z tohto pohľadu spracúva celé teologické poznanie. Preto teológiu budeme v tejto prednáške rozumieť predovšetkým *koherentný teologický systém*...

Pretože podľa môjho názoru dnešný evanjelikalizmus takýto všeobecne prijatý teologický systém nemá, budem vychádzať z nasledujúcej definície evanjelikálnej teológie:

*Evanjelikálna teológia je v podstate teológia protestantskej reformácie s osobitne rozpracovanou soteriologiou a praktickou teológiou.*

Kvôli úplnosti ešte uvediem hlavné dôrazy evanjelikalizmu ako hnutia: (1) autorita Písma, (2) suverenita Božia, (3) centrálny význam Kristovej smrti na kríži a jeho vzkriesenia pre spasenie človeka, (4) nutnosť uvedomovaného obrátenia a posväteného života, (5) evanjelizácia sveta.

---

<sup>1</sup> Carson str. 454

## 2. ANTI-TEOLÓGIA

Historické pojednanie o evanjelikalnej teológii treba (žiaľ) začať nezdravým sklonom evanjelikálov podceňovať systematickú teologickú prácu.

### 2.1 Anti-teologické predsudky mimo evanjelikalizmu

Kvôli úplnosti treba povedať, že pohrdanie teológiou nie je vlastné len evanjelikálom, ale zvlášť od doby osvietenstva je súčasťou intelektuálnej klímy západoeurópskej kultúry a myslenia:

- GOETHEHO Faust bedákal nad tým, že popri všetkých vedách študoval aj teológiu...
- GIBBON vo svojom diele o Rímskej ríši vykreslil kresťanské teologické zápasy tými najčernejšími farbami...
- Biskup William TEMPLE sa vyjadril: "Teológ je človek, ktorý trávi svoj čas odpoveďami na otázky, ktoré sa nikto nepýta".<sup>2</sup>

### 2.2 Antiteologické tendencie v evanjelikalizme

#### 2.2.1 Biblické zdôvodňovanie

Evanjelicáli sú predovšetkým ľuďmi Biblie a preto na podporu svojho anti-teologického postoja citujú predovšetkým biblické miesta. Niekoľko príkladov: 1 Kor 1:26; Mat 18:3; Kol 2:8.

#### 2.2.2 Pietizmus

Pietizmus bol reakciou na hádky ortodoxných protestantských teológov (*rabies theologorum*). Dôležitosť a hodnota pietizmu je zrejmá. STOEFLER hovorí: "Pietizmus je dnes považovaný za jedno z najvplyvnejších reformných hnutí od samotnej reformácie".<sup>3</sup> Napriek tomu bol od začiatku poznačený závažnými nedostatkami, medzi ktorými hlavné boli *subjektivismus* a *izolacionismus*.

Pietizmus sa postavil proti mŕtvej protestantskej ortodoxii svojím zdôraznením praktického kresťanského života, hlbokého náboženského citu a oslabením dôrazu na objektívnu stránku kresťanskej viery - históriu a teológiu. Dôraz na skúsenosť tu bol na úkor teologického myslenia. Nikto reformačné učenie nepopieral, hoci k tomu nebolo ďaleko: "náboženstvo možno pochopiť bez záverov rozumu..., náboženstvo musí byť záležitosťou, ktorá sa dá uchopiť prostredníctvom samotnej skúsenosti bez akejkoľvek koncepcie... pri koncepciách ide o menej ako pri pravde skúsenosti; omyly v doktríne nie sú také zlé ako omyly v metódach... rozum oslabuje skúsenosť..."<sup>4</sup>

#### 2.2.3 Revivalizmus

Úspechy pietizmu pri reformovaní duchovného života nemožno podceňovať ani jeho vplyv na anglické evanjelikalne prebudenie v 18. st. Toto prebudenie nebolo ovplyvnené len pietizmom, ale aj puritanizmom, ktorý mal k antiintelektualizmu oveľa ďalej ako pietizmus

Horlivý študent WESLEYHO a evanjelista v tradícii *holiness wesleyanizmu*, E. M. BOUNDS (1835-1913) napísal: "Srdce je spasiteľom sveta. Hlavy nespasia. Génus, mozog, brilantnosť, sila, prirodzené obdarovanie nespasia. Evanjelium planie cez srdcia. Všetky najväčšie sily sú sily srdca. Všetky najmilšie a najkrajšie dary milosti sú dary srdca. Veľké srdce tvorí veľký charakter, veľké srdce tvorí Boží charakter. Boh je láska."<sup>5</sup>

Evanjelicál v anglikánskej cirkvi, ktorý hral významnú úlohu pri založení Britskej a zahraničnej biblickej spoločnosti, vedúci pracovník, ktorý sa staral o obsadzovanie zborov evanjelikalnými kazateľmi, Charles SYMEON (1759-1836) povedal: "Buďte kresťanmi Biblie, a nie kresťanmi systému".<sup>6</sup>

#### 2.2.4 Fundamentalizmus

Oxfordský slovník: "Fundamentalizmus je prax alebo princípy tých, ktorí sa snažia zabrániť osvieteniu alebo pokroku poznania"<sup>7</sup>

---

<sup>2</sup> Backhouse: str. 219

<sup>3</sup> Macaulay, str. 2

<sup>4</sup> Zinzendorf v Macaulay, str. 3.

<sup>5</sup> Bounds: str. 57

<sup>6</sup> Backhouse: str. 216

<sup>7</sup> Shorter Oxford Dictionary v Packer, str. 12

Fundamentalizmus vznikol v rámci amerického evanjelikalizmu ako reakcia na liberálnu teológiu. Názov vznikol zo zvyku označovať liberálnou teológiou odmietnuté články viery<sup>8</sup> ako *the fundamentals* najneskôr od roku 1909, keď vyšlo dvanásť malých zväzkov *The Fundamentals*.<sup>9</sup> Tieto články sa tak rozšírili, že bratia Stewartovci ich vydali spolu s posledným vydaním viac ako 3 milióny.<sup>10</sup>

Fundamentalizmus bol na začiatku pozitívnym podaním základných článkov biblického učenia a medzi autormi *The Fundamentals* boli také mená ako: James ORR, B. B. WARFIELD, R. A. TORREY, A. T. PIERSON, G. Campbell MORGAN. Mnohé z príspevkov boli dôslednými vedeckými prácami.

J. I. PACKER však konštatuje: "Fundamentalizmus sa uťahoval stále viac do ulity vytvorenej jeho vlastnými medzi-denominačnými organizáciami. Čiastočne v sebaobrane si hnutie vyvinulo výraznú anti-intelektuálnu tendenciu, začalo nedôverovať vedeckému skúmaniu a pozeráť sa skepticky na rozumové dôvodenie v náboženstve a militantne na argumenty svojich oponentov. V ochote podporovať dobrú vec zlými argumentami sa prejavilo čosi menej hodnotné ako intelektuálna integrita."<sup>11</sup>

### 2.2.5 Charizmatici

Charizmatici majú tendenciu tvoriť bezbrehé spoločenstvo, ktoré sa v extrémnych prípadoch nepýta na teologický názor, len na charizmatickú skúsenosť. Fundamentálna otázka poznania *pravdy* sa niekedy programovo odsúva.

### 2.2.6 Zovšeobecnenie

Tieto príklady anti-ingelektuálneho postoja v dejinách evanjelikalizmu zakončím konštatovaním z knihy o vyššom vzdelaní v Spojených štátoch amerických: "V západných demokraciách jestvujú silné dôkazy, že vitalita cirkvi, katolíckych alebo protestantských, bola za posledných 150 rokov nepriamo úmerná vplyvu intelektuálov v cirkevnom živote."<sup>12</sup>

Niekedy je postoj voči intelektuálovi-teológovi v evanjelikálnych kruhoch výstižne vyjadrený slovami:

"Pomalé metodické rozhládanie sa učenca, jeho vášne zbavené odďaľovanie rozhodnutia, jeho sklon zaoberať sa detailom a výhradami ku každému tvrdeniu, jeho odmietnutie poskytnúť odpovede, ktoré sú požadované práve vtedy, keď sú najviac potrebné, je neznesiteľné vo chvíli, keď je nepriateľ pred bránami. Vlastne vôbec nie je jasné, či učenec nie je na strane nepriateľa."<sup>13</sup>

## 3. EVANJELIKÁLNE "TEOLÓGIE"

Dalo by sa povedať, že evanjelikálna teológia je reformačnou teológiou *aplikácie* Evanjelia. Ide v nej predovšetkým o to, *ako aplikovať Božie historické dielo v konkrétnom čase a na konkrétnom mieste*. Ako som uviedol vyššie, jej rozpracovaným centrom je v podstate sóteriológia. Preto "velikánmi" evanjelikálov nie sú teológovia, ale kazatelia, misionári a iní kresťanskí aktivisti

### 3.1 "Hrdinovia" evanjelikalizmu

Evanjelikalizmus sa môže skôr pochváliť kazateľmi, misionármi a sociálnymi reformátormi, ako teológmi v technickom zmysle slova. Mená ako WHITEFIELD, CAREY, JUDSON, C. T. STUDD, C. H. SPURGEON, George MÜLLER, D. L. MOODY, D. M. Martyn LLOYD-JONES, Billy GRAHAM sú menami vplyvných kazateľov, misionárov a evanjelistov. Ale ani autori ako Francis SCHAEFFER, Os GUINNESS, John STOTT nevytvorili alebo netvorili (aspoň zatiaľ) to, čo by sme mohli nazvať "systematickou teológiou".<sup>14</sup>

<sup>8</sup> Išlo o: (1) inšpiráciu a autoritu Písma, (2) božstvo, (3) narodenie z Panny, (4) zázraky, (5) zástupná smrť, (6) fyzické vzkriesenie a (7) osobný návrat Ježiša Krista, (8) realita hriechu, (9) spasenie skrze vieru skrze duchovné znovuzrodenie, (10) moc modlitby a (11) nutnosť evanjelizácie. Roku 1910 bolo publikovaných 5 bodov ako "základy viery": (1) inšpirácia Písma (2) božstvo Ježiša Krista, jeho narodenie z panny a zázraky, (3) jeho smrť za naše hriechy a jeho (4) fyzické vzkriesenie a (5) osobný návrat Kristov na zem.

<sup>9</sup> Packer, str. 28

<sup>10</sup> Laubach, str. 19

<sup>11</sup> Packer: str. 32

<sup>12</sup> Carpenter, Shipps (ed) str. 155

<sup>13</sup> Andrew Greeley v Carpenter/Shipps, str. 156.

<sup>14</sup> Nie som si istý, či môžeme mať odvahu zaradiť sem C. S. LEWISA napriek jeho popularite v evanjelikálnych kruhoch.

## 3.2 Rôzne možnosti výberu

### 3.2.1 Tony LANE v diele *The Lion Concise Book of Christian Thought*

Tony LANE vo svojej knihe o dejinách kresťanského myslenia vybral ako reprezentantov evanjelikálneho myslenia (nie systematickej teológie) tieto osobnosti: C. G. FINNEY, P. FORSYTH, Benjamin WARFIELD, Gerritt BERKOUWER, Helmuth THIELICKE.<sup>15</sup>

### 3.2.2 GRENZ, OLSON v *20-Century Theology*

Výber týchto autorov je obmedzený na teológiu 20. storočia. No ani v rámci tohto storočia nemajú spoločných hrdinov s predchádzajúcim. Ich voľba padá na Carla HENRYHO a Bernarda RAMMA.<sup>16</sup>

## 3.3 "Typickí" evanjelikálni teológovia

Evanjelikálna teológia je vždy postavená okolo nejakej praktickej kľúčovej otázky, ktorá ju má zdôvodniť pre konkrétnu aplikáciu. (Na rozdiel od filozofickej teológie, ktorá sa skôr snažia postaviť nový "teologický/filozofický obraz sveta"). Takáto praktická otázka sa stáva potom východiskom, z ktorého je potom rozpracovaná reformačná teológia.

Kvôli prehľadnosti schematicky zredukujem rozsiahle diela nasledujúcich autorov na jednu alebo dve základné myšlienky ich teologického prínosu, *ktorý sa najviac prejavil v evanjelikálnej teológii*. (Nie je to nutne tá myšlienka, ktorú by oni sami považovali za najdôležitejšiu ani tá, ktorá v ich diele zaberá najviac miesta!)

### 3.3.1 John WESLEY (1703-1791) - teológia kresťanskej skúsenosti

WESLEY napísal obrovské dielo, ale nenapísal systematickú teológiu. Sekulárny historik LECKY o ňom púovedal, že "mal rozsiahlejší konštruktívny vplyv na praktické náboženstvo, ako ktokoľvek iný od 16. storočia."<sup>17</sup>

Vo svojej všeobecnej štruktúre bola WESLEYHO teológia nazvaná *teológiou skúsenosti* a jeho dôraz na kresťanskú skúsenosť sa považuje za jej hlavný charakteristický znak.<sup>18</sup> Túto kresťanskú skúsenosť by sme v krátkosti mohli charakterizovať niekoľkými pojmami: obrátenie --> istota spasenia --> posvätenie --> skutky lásky. Napríklad Mildred Bangs WYNKOOP nazvala jeho teológiou *teológiou lásky*. Na začiatku svojej práce hovorí: "Téza tejto knihy je, že láska je dynamikou wesleyanizmu..."<sup>19</sup>

### 3.3.2 Jonathan EDWARDS (1703-1758) - teológia náboženských citov

Považovaný za najväčšieho evanjelikálneho teológa a jedného z najväčších amerických filozofov, EDWARDS sa zaoberal mnohými teologickými, filozofickými a čiastočne aj prírodovedeckými otázkami. Známy je svojou obhajobou kalvinistických puritánskych princípov a prebudenia, ku ktorému došlo počas jeho pôsobenia v Northamptone.

Jeho vplyv na evanjelikálnu teológiu je sprostredkovaný hlavne jeho dielom *A Treatise on the Religious Affections*, ktoré bolo porovnávané s JAMESOVÝMI *Varieties of Religious Experience*. Analýza náboženských citov vychádza z tvrdenia:

"...ten, kto má len poznanie doktríny a len teoretické vedomosti bez cítenia (*affection*), nikdy nie je zaujatý záležitosťou náboženstva... Mám tú smelosť tvrdiť, že nikdy sa v mysli ani v konaní nejakého človeka neodohrala žiadna závažná zmena náboženského charakteru z toho, čo čítal, počul alebo videl, čo by nepohlo jeho citmi..."<sup>20</sup>

### 3.3.3 C. G. FINNEY (1792-1875) - teológia dokonalej poslušnosti

FINNEY bol vzdelaním právnik, povoláním kazateľ a až následne sa venoval teológii, ktorá mala zdôvodniť jeho *new measures* - naliehavé volanie k okamžitému rozhodnutiu počas evanjelizačných kampaní. Ním založená teologická škola v Oberline a jeho prebudenecké postupy mali veľký vplyv na rozvoj amerického hnutia svätosti (*holiness movement*).<sup>21</sup>

<sup>15</sup> Lane, str. 176nn

<sup>16</sup> Grenz, Olson, str. 286nn

<sup>17</sup> Lecky v Lindström, str. 1

<sup>18</sup> Lindström, str. 2.

<sup>19</sup> Wynkoop, str. 21

<sup>20</sup> Edwards, str. 30

<sup>21</sup> Dayton, str. 20

Jeho vplyv na teológiu a prax evanjelikalizmu sa prejavil v *revivalizme* - organizovaní prebudenia.<sup>22</sup> Spojením (arminiánskeho) dôrazu na slobodnú vôľu a prirodzené schopnosti človeka s dôrazom na racionalitu Božích požiadaviek FINNEY nebezpečne posunul evanjelikalizmus smerom k antropocentrickému a "zrozumiteľnému" (tajomstva zbavenému) chápaniu kresťanstva.

### 3.3.4 William BOOTH (1829-1912) - teológia plného vykúpenia

Zakladateľ Armády spásy sa kdesi vyjadril, "Pre mňa jestvoval jeden Boh a John WESLEY bol jeho prorok."<sup>23</sup> Jeho učenie o vykúpení neobsahovalo len spasenie z milosti, ale aj Wesleyovské učenie o posvätení milosťou. Plné vykúpenie pre BOOTH značovalo nielen vykúpenie *pre večnosť*, ale nápravu jednotlivca, spoločnosti, ba celého sveta (BOOTH bol postmillennialista).

Dôraz *hnutia svätosti*, pod ktorého vplyvom BOOTH pôsobil, na pneumatológiu (druhá skúsenosť, úplné posvätenie ap.) viedlo k oslabeniu dôrazu na ekklesiológiu. Celý duchovný život sa odohráva *vo vnútri* človeka:

"Náboženstvo sa vždy popisuje ako požehnanie spojené so skúsenosťou uskutočňované v srdci prostredníctvom činnosti Ducha Svätého; preto položiť jeho podstatu do akýchkoľvek vonkajších foriem (viď sviatosť) znamená poprieť najvýslovnejšie svedectvo Písma a protirečiť najjavným princípom fungovania (*philosophy*) ľudskej mysle."<sup>24</sup>

V Armáde spásy sa tento názor prejavil tým, že sa nepraktizovali sviatosť. "Táto non-sakramentárna prax nebola teologicky nikdy plne vysvetlená."<sup>25</sup> Zdá sa však, že BOOTHOVA ne-sakramentálna teológia je symptómom (pneumatologického) aj súčasného dôrazu evanjelikalov na "neviditeľnú" cirkev zloženú z "dokonalých" duchovných jednotlivcov, ktorí sa starajú predovšetkým o svoje osobné posvätenie, s ktorým má cirkev len málo čo spoločné.

### 3.3.5 Helmuth THIELICKE (1908-1986) - teológia pre moderného človeka

Tony LANE zaradil tohto luteránskeho profesora systematickej teológie medzi evanjelikalov. Široký záber jeho záujmov a fakt, že "rýchlejšie píše, ako niektorí z nás čítajú"<sup>26</sup> znamenal, že THIELICKE sa vyjadroval k veľmi širokému okruhu problémov, s ktorými sa potýka moderný človek. Dva hlavné motívy jeho práce, sú: (1) postaviť systematickú teológiu na nekarteziánskom základe (takom, ktorý berie vážne súčasný svetový pohľad, ale odmieta akomodáciu)<sup>27</sup> a (2) v etike pokryť celú realitu, v ktorej sa moderný človek nachádza, vrátane jeho zamestnania, politického, sociálneho a ekonomického života.<sup>28</sup>

### 3.3.6 Carl F. H. HENRY (1913-?) - teológia biblickej autority<sup>29</sup>

Najprominentnejší evanjelikalný teológ druhej polovice 20. st.<sup>30</sup> bol r. 1983 označený za "primárneho interpretu evanjelikalnej teológie a jedného z jej vodčích teoretikov a ... neoficiálneho hovorca celej (evanjelikalnej) tradície."<sup>31</sup>

HENRY reagoval na separatizmus a neprítomnosť sociálneho programu fundamentalizmu krátkym pojednaním *The Uneasy Conscience of Modern Fundamentalism* (1947). Podľa jeho presvedčenia historické kresťanstvo má byť životodarnou "svetovou ideológiou".<sup>32</sup>

Aby kresťanstvo mohlo komunikovať s okolím, "musí presvedčiť o realite a možnosti poznať transempirickú oblasť jestvovania."<sup>33</sup> Toto spojenie je umožnené Božím činom zjavenia a jeho slovom, ktoré je

<sup>22</sup> Dnes si sotva kto uvedomuje, že také samozrejme výzvy k verejnemu rozhodnutiu pri evanjelizáciách boli predmetom ostrých kontroverzií s Finneyho *new measures*.

<sup>23</sup> Christian History 26, str.27.

<sup>24</sup> William Cooke: *Christian Theology* v R. D. Rightmire, str. 180 (štandardná metodistická učebnica systematickej teológie v časoch Boothových)

<sup>25</sup> Rightmire, str. 1

<sup>26</sup> M. M. Marty v Thielicke *A Little Exercise...* str. ix

<sup>27</sup> Tony Lane, str. 185

<sup>28</sup> Thielicke, *Theological Ethics*, str. xiii

<sup>29</sup> Grenz/Olson, str. 292

<sup>30</sup> Grenz/Olson, str. 288

<sup>31</sup> Bob Patterson v Grenz/Olson, str. 288

<sup>32</sup> Grenz/Olson, str. 288

<sup>33</sup> Grenz/Olson, str. 295

zaznamenané v Biblii. Transcendentnému Bohu a jeho seba-zjaveniu venoval HENRY svoj šesťväzkový magnum opus *God, Revelation and Authority*.

## 4. ZÁVER

### 4.1 Potreba vyváženosti

Myslím, že vyššie uvedené motívy z evanjelikálnych teológov ukazujú hlavné črty, ktorými sa vyznačuje evanjelikálna teológia (evanjelikálne teológie). Nie je ťažké si všimnúť, že sú to silné, ale zároveň aj slabé stránky evanjelikálnej teológie, ktoré potrebujú neustále vyvažovanie.

- (1) Subjektivita osobnej skúsenosti - objektivita Božieho diela
- (2) Teplo náboženských emócií - chladná logika argumentu
- (3) Dokonalá poslušnosť - neustála prítomnosť hriechu
- (4) Neviditeľná vnútorná duchovná realita - viditeľné spoločenstvo cirkvi
- (5) Moderné vyjadrovanie - nemenná stará pravda
- (6) Biblická autorita - autorita Ducha Svätého a cirkvi

### 4.2 Potrebujeme evanjelikálnu teológiu

Škót Thomas M'CRIE predpovedal r. 1820:

"Vágná a neurčitá evanjelizácia zmiešaná s vážnosťou (!), na ktorú mení dnešná doba celé kresťanstvo, bude degenerovať podľa prirodzených sklonov človeka do nepodstatného a nekoherentného pietizmu, ktorý po vyhubnutí v entuziazme nakoniec skončí v ľahostajnosti. Potom duch nevery a bezbožnosti... získa ľahké víťazstvo nad slabým, vyčerpaným a otupelým nepriateľom."<sup>34</sup>

SPURGEON povedal svojim študentom: "Bratia, ak vo svojich zboroch nie ste teológmi, nie ste ničím".<sup>35</sup>

### 4.3 Nepokúšajme sa "večný teologický systém"

Teologické systémy vytvorené v histórii majú stále kratšie trvanie. AUGUSTINUS: 800 rokov, AKVINSKÝ: 300 rokov, CALVIN 250 rokov, SCHLEIERMACHER, 100 rokov, BARTH 40- 50 rokov, BULTMANN 10 - 15 rokov.<sup>36</sup> Očakávať, že evanjelikáli prídu s nejakým "večným" systémom nie je rozumné, ale ani želateľné. Potrebujú si ale uvedomiť, že teológia sa musí týkať všetkých otázok života aj myslenia.

## POUŽITÁ LITERATÚRA

- BACKHOUSE, Robert: *5000 Quotations*, Kingsway, Eastbourne 1994.  
BOUNDS, E. M.: *Power Through Prayer*, Zondervan, Grand Rapids 1976.  
CARPENTER, SHIPPS (ed) *Making Higher Education Christian*, Eerdmans 1987.  
CARSON, D. A.: *The Gagging of God*, Zondervan, Grand Rapids 1996.  
Christian History 25: *William and Catherine Booth*, Carol Stream 1990.  
DAYTON, Donald W.: *The Higher Christian Life (A Bibliographical Overview)*, Garland, NY, 1985  
EDWARDS, Jonathan: *The Religious Affections*, The Banner of Truth Trust, Edinburgh 1986  
ELWELL, Waleter: *Evangelical Dictionary of Theology*, Baker, Grand Rapids 1989.  
ERICKSON: *Christian Theology*, Baker, Grand Rapids 1985.  
LANE, Tony: *The Lion Concise Book of Christian Thought*, Lion, Tring 1984.  
LAUBACH, Fritz: *Aubruch der Evangelikalen*, Brockhaus, Wuppertal 1972.  
LINDSTRÖM, Harald: *Wesley and Sanctification*, Stockholm 1946  
MACAULAY, Ranald: *The Pietist Roots of Evangelicalism Today*, L'Abri Lectures N° 1, 1991.  
MCLEOD, John: *Scottish Theology*, Banner of Truth, Edinburgh 1974.  
GRENZ, OLSON: *20-the Century Theology*, IVP, Downers Grove 1992.  
PACKER, J. I.: *Fundamentalism and the Word of God*, IVP London 1965.  
THIELICKE, Helmuth: *A Little Exercise for young Theologians*, Eerdmans, Grand Rapids 1994.

---

<sup>34</sup> McLeod: str. 314

<sup>35</sup> Backhouse: str. 219

<sup>36</sup> Erickson, str.

THIELICKE, Helmut: *Theological Ethics*, Fortress, Philadelphia 1966.  
RIGHTMIRE, Robert David: *Pneumatological Foundations for Salvation Army Non-sacramental Theology*,  
Milwaukee 1987  
WYNKOOP, Mildred Bangs: *A Theology of Love*, Beacon Hill, Kansas City 1972